

Azra Leho¹

NAKNADNO STICANJE OSNOVNOG OBRAZOVANJA U BiH

- Sažetak -

„Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja“ je jedna od ukupno šest radnih linija projekta „Podrška obrazovanju odraslih“. Ova radna linija ima za cilj da putem stručne edukacije nastavnog osoblja ojača njihove kompetencije iz oblasti andragogije, kao i da jača svijest o potrebi naknadnog sticanja osnovnog obrazovanja u BiH i samim tim poveća broj polaznika. U periodu od 2011. do 2016. godine GIZ će realizovati projekat u pilot-regijama: Banja Luka, ZE-DO kanton i sarajevska regija.

Ključne riječi: GIZ, podrška obrazovanju odraslih, naknadno sticanje osnovnog obrazovanja, andragogija.

Projekat „Podrška obrazovanju odraslih u BiH“

Projekat „Podrška obrazovanju odraslih u BiH“, realizuje Njemačko društvo za međunarodnu saradnju - Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH uz sufinansiranje Švicarske agencije za razvoj i saradnju - Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC). S realizacijom projekta krenulo se u januaru 2011. godine, a predviđeno je da traje do kraja 2016. godine. Ovaj projekat obuhvata šest radnih linija:

1. Radna linija “Osposobljavanje i usavršavanje”

U sklopu ove radne linije GIZ nastoji pojačati ponudu u sektoru neformalnog obrazovanja odraslih putem kreiranja novih obuka. Prvenstveno se u fokusu nalaze proizvodna zanimanja i to dodatno usavršavanje ili osposo-

¹ Azra Leho, M.A., stručni savjetnik, GIZ – Projekat *Podrška obrazovanju odraslih*

bljavanje osoba s 3. i 4. stepenom obrazovanja (SSS) sa ciljem pokrivanja postojećeg deficita specijalizirane radne snage tražene na tržištu rada.

2. *Radna linija "Certificiranje informalno stečenih kompetencija"*

Za razliku od informalnog, formalno stečeno znanje u školi, tokom stručnog usavršavanja i djelovanja donosi svjedočanstva koja dokumentiraju i vrednuju naučeno. Ova radna linija ima za cilj uspostavljanje modela za definisanje i priznavanje informalno stečenih kompetencija radi bolje sistematizacije radnih mjesta i veće efikasnosti radne snage.

3. *Radna linija "Profesionalizacija obrazovanja odraslih"*

Ova radna linija se bavi izradom i implementiranjem koncepta andragoškog usavršavanja nastavnog osoblja ali i osoblja u drugim institucijama koje se posredno ili neposredno bave obrazovanjem odraslih radi poboljšanja andragoških kompetencija osoblja koje radi u partnerskim institucijama projekta.

4. *Radna linija „Karijerno i obrazovno savjetovanje“*

U okviru ove radne linije GIZ želi pružiti podršku nadležnim institucijama koje bi bile u stanju prepoznati potrebe preduzeća i osoba koje traže zaposlenje, te da prepoznate potrebe implementiraju u okviru obrazovnog i karijernog savjetovanja.

5. *Radna linija „Jačanje svijesti o potrebi obrazovanja odraslih“*

Ova radna linija nastoji da kroz rad sa javnošću informiše o proizvodima samog projekta kao i drugim ponudama formalnog i neformalnog obrazovanja za odrasle u BiH, te da promoviše nužnosti cjeloživotnog učenja.

6. *Radna linija „Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja“*

Kako povećati kvalitet nastave za odrasle, zadovoljiti potrebe i specifične predušlove s kojima polaznici ulaze u osnovne škole i, na kraju, kako ih uopće motivisati da se odluče ponovo ući u obrazovni sistem? To su pitanja na koja učesnici stručnih usavršavanja zajedno s renomiranim univerzitetskim profesorima traže odgovore. Andragoški sadržaji i individualno koncipirane metode predavanja će se održati u 6 gradova (Zenica, Kakanj, Banja Luka, Mrkonjić-Grad, Sarajevo i Vojkovići) na ukupno 25 seminara sa preko 100 nastavnika osnovnih škola u periodu od marta 2012. godine do marta 2013. godine. Cilj ove projektne linije jeste jačanje kompetencija nastavnog osoblja, koje u radu s odraslima nailazi na razne izazove, povećanje broja polaznika odnosno smanjenje broja odraslih osoba bez završene, osnovne škole

u BiH, te jačanje svijesti o potrebama naknadnog sticanja osnovnog obrazovanja.

Stanje u BiH

Međunarodni dan pismenosti se obilježava 8. septembra širom svijeta i ima za cilj promociju učenja i podizanje svijesti o važnosti pismenosti. Prema procjenama UNESCO-a, oko 774 miliona ljudi u svijetu je nepismeno, a od tog broja dvije trećine čine žene. Gledajući globalno, petina odraslih ne zna čitati ni pisati, 75 miliona djece uopće ne ide u školu, a mnoga djeca je pohađaju neredovno.

Iako u BiH ne postoje zvanični, pouzdani podaci o broju nepismenih osoba, pojedinci i institucije koje se bave tim problem ističu da naša zemlja ima jednu od najvećih stopa nepismenog stanovništva u cijeloj Evropi. Prema podacima s posljednjeg obavljenog popisa stanovništva u BiH iz 1991. godine, na teritoriji naše zemlje živjelo je 3.697.232 stanovnika, od čega je 360.000 njih bilo nepismeno, što je činilo 9,9%.

Može se sigurno očekivati da je ta situacija u našoj državi nakon rata pogoršana.

GIZ-ovom projektu „Podrška obrazovanju odraslih u BiH“ prethodila je studija u regijama djelovanja projekta i to: *sarajevska regija, Zeničko-dobojski kanton i regija Banja Luka*. Cilj istraživanja bio je utvrđivanje potreba i ciljeva projekta te dobivanje pregleda o generalnom stanju u pilot-regijama u oblasti obrazovanja odraslih.

Istraživanje u pilot-regijama

Kada je u pitanju radna linija naknadnog sticanja osnovnog obrazovanja, provedeno istraživanje u pilot-regijama pokazuje sljedeće:

U sarajevskoj regiji, u Zavodu za zapošljavanje, od ukupnog broja evidentiranih nezaposlenih osoba je 29,8% nekvalifikovanih radnika (NK), tj. skoro svaka treća nezaposlena osoba je NK radnik. U Kantonu Sarajevo je među prijavljenim nezaposlenim osobama značajan broj onih koji nemaju završeno osnovno obrazovanje, čak 5.040 ili 7,3%. U Istočnom Sarajevu u Zavodu za zapošljavanje prijavljene su 53 osobe bez završene osnovne škole.

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje u Zeničko-dobojskom kantonu je slično stanje. Prijavljeno je 2.153 nezaposlenih osoba koje nemaju završeni niti jedan razred osnovne škole, što čini 3,2% od ukupnog broja prijavljenih

nezaposlenih osoba. U ZE-DO kantonu na evidenciji Zavoda za zapošljavanje ima 21.276 NK radnika, odnosno 31,4% od ukupnog broja prijavljenih. Od tog broja 7.040 NK radnika nema završenu osnovnu školu, dakle skoro jedna trećina NK radnika, odnosno 10,4% od ukupnog broja prijavljenih nezaposlenih osoba.

Jednako je i u *banjalučkoj regiji*, gdje je evidentirano 16.265 aktivnih tražilaca posla koji su NK radnici (tj. osoba kojima je najviši završeni stepen obrazovanja osnovna škola). Udio NK radnika u aktivnim tražiocima posla u banjalučkoj regiji relativno je visok i iznosi 26% (ili, na drugi način rečeno, svaka četvrta osoba koja je aktivni tražilac posla u banjalučkoj regiji je NK radnik). U ovoj regiji ima 1.199 nezaposlenih lica (aktivnih tražilaca posla) koja nisu završila osnovnu školu, a prijavljena su ZZZ-u.²

Istraživanje zasigurno ne može obuhvatiti osobe koje nisu zavedene u nadležnim institucijama, ali također nemaju završenu osnovnu školu, pa možemo pretpostaviti da su stvarni brojevi nažalost još veći.

Kada se radi o formalnom obrazovanju odraslih osoba, na području FBiH, ove usluge mogu pružati osnovne škole, srednje škole i univerzitetske ustanove. Nasuprot tome, Zakonom o obrazovanju odraslih osoba RS-a određeno je da usluge naknadnog obrazovanja odraslih (uključujući i formalno obrazovanje) mogu pružati osnovne i srednje škole koje su registrovane za obrazovanje odraslih i specijalizovane organizacije za obrazovanje odraslih, kao i druga pravna lica koja ispunjavaju uslove predviđene pojedinačnim programom za obrazovanje odraslih. Naime, Republika Srpska je u junu 2009. godine donijela Zakon o obrazovanju odraslih, a segment obrazovanja odraslih stavljen je u nadležnost Zavoda za obrazovanje odraslih RS-a.

Na taj način je Republika Srpska obezbijedila osnovu za uređenje ovog segmenta obrazovanja i dio ovih aktivnosti (vezanih uglavnom za formalno obrazovanje) proveden je i u regiji Istočno Sarajevo. Na području FBiH ovakve zakonske osnove nema, kao što ne postoji ni institucija čija bi nadležnost bila isključivo obrazovanje odraslih.

Iz navedenog je, s jedne strane, vidljiv velik broj odraslih osoba bez završene osnovne škole a, s druge strane, i mali broj takvih osoba koje koriste usluge obrazovanja odraslih u BiH.

Na području Kantona Sarajevo, 2010./2011. školske godine ukupno su 34 osobe vanredno završile neki od razreda u kontaktiranim osnovnim škola-

² (Snježana Hasanagić & Maja Dedić: Početno istraživanje za Projekat za podršku obrazovanja odraslih (BL regija i ZE-DO kanton), finalni izvještaj, Sarajevo, oktobar 2011. god., str. 8-9).

ma. Osim toga, prisutan je trend opadanja broja kandidata – poredeći s prethodnim godinama, u zadnjoj školskoj godini taj se broj značajno smanjio (s ukupno 58 u školskoj godini 2006/2007. na ukupno 34 u školskoj godini 2010/2011).³

Osnovne škole koje su organizovale vanredna polaganja nastave dostavile su podatke koji govore da je u protekloj, 2010./2011., školskoj godini na području ZE-DO kantona 96 odraslih osoba naknadno završilo osnovnu školu.⁴

Prolaznost odraslih osoba koje naknadno stiču osnovno obrazovanje u BiH iznosi 100%.

Najveći problem koji istovremeno objašnjava nizak broj polaznika u FBiH jeste niska finansijska moć populacije kojoj je potrebno naknadno sticanje osnovnog obrazovanja. Naime, radi se uglavnom o nezaposlenim ili socijalno ugroženim kategorijama stanovništva iz ruralnih sredina. Podatak o opadanju broja kandidata dokazuje da je ciljanoj grupi sve teže izdvojiti potrebna finansijska sredstva za vanredno pohađanje osnovne škole u FBiH. Troškovi variraju između 150 KM i cca 700 KM, u zavisnosti od broja razreda koji se pohađaju i broja polaznika.

RS je Zakonom o obrazovanju odraslih oslobodila plaćanja svoje polaznike naknadnog sticanja osnovnog obrazovanja. Zakon predviđa da se finansijska sredstva odobre iz drugih izvora (budžet RS-a, Ministarstvo prosvjete i kulture RS-a i dr.). Nizak broj polaznika u RS-u se može prije objasniti sistemskim preuređenjem ovog obrazovnog segmenta. Tako su odobrenje od Zavoda za obrazovanje odraslih za provođenje naknadnog osnovnog obrazovanja na području banjalučke regije, od 2011./2012. školske godine, dobile dvije osnovne škole, jedna privatna srednja škola i jedna specijalizirana organizacija za obrazovanje odraslih, a u dvije prethodne godine nije bilo certificiranih organizatora osnovnog obrazovanja odraslih.

Neophodno je preispitati kvalitet pružene nastave naknadnog sticanja osnovnog obrazovanja i samim tim kvalifikacije nastavnog osoblja.

U BiH postoje različite prakse kada je u pitanju oblik nastave koja se pruža polaznicima u osnovnim školama. Tako u nekim školama postoje samo konsultacije, u drugim se održava neobavezna nastava u trajanju od nekoliko dana, dok se u nekim školama održava obavezna instruktivna nastava

³ (Snježana Hasanagić & Maja Dedić: Početno istraživanje za Projekat za podršku obrazovanja odraslih (u Sarajevskoj regiji), finalni izvještaj, Sarajevo, oktobar 2011. god., str. 44).

⁴ (Snježana Hasanagić & Maja Dedić: Početno istraživanje za Projekat za podršku obrazovanja odraslih (BL regija i ZE-DO kanton), finalni izvještaj, Sarajevo, oktobar 2011. god., str. 9).

za kandidate. Nastavno osoblje u osnovnim školama u BiH, pored toga, ne prolazi nikakvu vrstu dodatne stručne edukacije iz oblasti andragogije, koja bi ih posebno osposobila za rad s odraslima.

Ciljevi projekta

Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja je radna linija projekta „Podrška obrazovanju odraslih u BiH“ kojom GIZ želi obuhvatiti sve problematične stavke ovog obrazovnog segmenta. Prije svega potrebno je napomenuti da su nastavnici osnovnih škola ključ uspješne implementacije ove radne linije. Oni su ti koji u svom radu s odraslima trebaju prenijeti znanje namijenjeno djeci na adekvatan i efikasan način, kako bi što uspješnije radili s ovom zahtjevnom ciljnom grupom. Polaznici su nerijetko građani iz ruralnih područja BiH, pripadnici romske populacije, zatvorenici i sl. Nastavno osoblje osnovnih škola je pred izazovom da prenese znanje u što kraćem roku i pri tome nađe odgovarajući modus komunikacije s polaznicima, kao i da samostalno odluči o težištima sadržaja, jer je nemoguće kod vanrednih učenika ispoštovati čitav nastavni plan i program predviđen za redovne učenike osnovnih škola.

Pomenuti projekat nudi stručnu edukaciju za kompletno nastavno osoblje iz šest licenciranih škola koji pripadaju pilot-regijama: Zenica, Banja Luka, Kakanj, Mrkonjić-Grad, Sarajevo i Vojkovići.

U svakoj školi se održava obuka od pet modula iz oblasti andragogije, za čiju realizaciju je angažovan *dvv international*, koji implementira module uz pomoć visoko stručnog kadra iz BiH, Hrvatske i Srbije za preko 100 učesnika u periodu između marta 2012. i marta 2013. godine. Obrazovanje nastavnika osnovnih škola koji pohađaju ove module služi za edukaciju iz oblasti andragogije, ali i za razmjenu ličnih iskustava i ukazivanje na dodatne potrebe i poteškoće. Moduli su koncipirani u skladu sa značajem i ciljevima funkcionalnog osnovnog obrazovanja odraslih, s jedne, i specifičnostima uloge edukatora odraslih, s druge strane. Tako će moduli tematski obuhvatiti kako psihološke osnove, karakteristike i stilove učenja odraslih tako i komunikaciju, upravljanje obrazovnom grupom, te oblike vizualizacije, prezentacije, interaktivne metode ali i prilagođavanje kurikuluma za osnovno obrazovanje u radu s odraslima.

Da bi se osigurala samoodrživost projekta, educirani nastavnici će biti u mogućnosti da u ulozi trenera svoje znanje prenose na kolegice i kolege u svojoj ili drugim osnovnim školama u BiH. Oko 20 nastavnika-učesnika će u tu svrhu biti pozvano na obuku za trenere.

Međutim, kako bi nastavnici bili u prilici da primijene stečeno znanje i adekvatno prenesu sadržaje polaznicima, neophodno je da se održava instruktivna nastava s polaznicima. Nažalost, to trenutno nije praksa u svim licenciranim školama u BiH. Trenutna praksa (časovi konsultacije, dan nastave ili samo ispit) ne može ostvariti ciljeve predviđene osnovnom školom, koji su edukativne i socijalno-odgojne prirode.

Pored potrebe da se podrže nastavnici osnovnih škola u radu s odraslim, važno je jačati svijest o potrebama naknadnog sticanja osnovnog obrazovanja u BiH i samim tim povećati broj polaznika.

U tu svrhu će se izraditi reklamni materijal koji će biti objavljen u junu 2012. godine. Cilj kampanje je da poboljša imidž vanrednih polaznika i pruži im lahko dostupne informacije o mjestu i modusu vanrednog polaganja osnovne škole.

Cilj je profesionalna podrška nastavnom osoblju ali i podrška polaznicima, kako bi uopće bili u mogućnosti da savladaju finansijski trošak vezan za naknadno sticanje osnovnog obrazovanja u FBiH, nakon što se za to odluče. Iz tog razloga će svim potencijalnim donatorima biti upućen poziv za finansijsku podršku polaznicima. U idealnom slučaju, bit će uspostavljena lista donatora kod kojih polaznici mogu aplicirati za podršku prilikom naknadnog završavanja osnovne škole.

Sticanjem osnovnog obrazovanja postavlja se temelj za sticanje stručne spreme i osposobljavanja za rad, te time i smanjenja broja NK radnika ili čak, u krajnjem slučaju, i broja nezaposlenih u BiH.

Cjeloživotno učenje je neminovno za unapređenje konkurentnosti na tržištu rada ne samo u BiH nego u cijelom svijetu, i to počevši od osnovnog obrazovanja pa nadalje.

SUBSEQUENT ACQUISITION OF PRIMARY EDUCATION IN BiH

- Abstract -

„Subsequent acquisition of primary education“ is one of six operating lines of the project „Support to Adult Education“ which is organised by GIZ - Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH (German society for international cooperation), with the financial support of Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC). This activity is aimed at strengthening the competencies of teachers in the field of adult education through vocational training and also to raise awareness of the need for subsequent acquisition of primary education in BiH. In the period from 2011-2016 GIZ implements the project in three pilot regions: Banja Luka, Zenica-Doboj Canton and Sarajevo region.

Key words: **GIZ, support to adult education, subsequent acquisition of primary education, andragogy**

Literatura:

- **Snježana Hasanagić & Maja Dedić:** Početno istraživanje za Projekat za podršku obrazovanja odraslih (u Sarajevskoj regiji), finalni izvještaj, Sarajevo, oktobar 2011. god.
- **Snježana Hasanagić & Maja Dedić:** Početno istraživanje za Projekat za podršku obrazovanja odraslih (BL regija i ZE-DO kanton), finalni izvještaj, Sarajevo, oktobar 2011. god.